

**"MEKTEP" DERGİSİ VE HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALARLA
DAİR BAZI DİKKATLER**

Dr. Cem Şems TÜMER*

ÖZET

19. Yüzyılın sonlarında yayımlanan "Mektep" dergisi, Türk Basın Tarihinde önemli bir yere sahiptir. Gerek ilk yıllarında gösterdiği pedagojik özellikleriyle, gerekse sonradan kazandığı edebî özelliğiyle ilgi çekici bir dergi haline gelmiştir. Türk üniversitelerinde 1994-1999 yılları arasında, bu dergiyle ilgili üç yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu çalışmalardan ilki tarafımızdan, ikincisi Kemal Timur, üçüncüsü ise, Reyhan Elmas Keleş tarafından gerçekleştirilmiştir. Etkin bir iletişim ortamının bulunduğu günümüzde, arzu edilmeyen bir durum olarak, sonraki tezleri hazırlayanlar arasında bir irtibatsızlık meydana gelmiştir. Bunun sonucunda, bazı gereksiz tekrarlar, eksiklikler ve yanlışlıklar ortaya çıkmıştır.

Bu makalede önce "Mektep" dergisinin uzun ve maceralı yayın hayatı incelenmiş, daha sonra onun hakkında hazırlanmış olan tezler tanıtılarak, bunların eleştirisi yapılmıştır.

1891-1897 yılları arasında 185 sayı olarak yayımlanan "Mektep" dergisi, bir çocuk ve okul dergisi kimliğiyle başladığı yayım hayatında nitelikli bir edebiyat dergisi haline dönüşmüş ve sahip olduğu alt yapısıyla *Servet-i Fünûn*'a geçişte önemli bir rol oynamıştır.

Altı yıl boyunca, eski ve yeni edebiyat taraftarlarının kalem ürünlerine sayfalarında yer verdiğinden edebiyat tarihimizde önemli bir yeri olan dergi; döneminde birçok iltifata mazhar olduğu gibi, 1994-1999 yılları arasında da üç yüksek lisans çalışmasına konu olmuştur.

Bunlardan ilki tarafımızdan hazırlanmıştır.¹ Bir sonraki çalışma, *Kemal TİMUR* tarafından gerçekleştirilmiştir.² Üçüncü ve son çalışma ise, *Reyhan Elmas KELEŞ*'e aittir.³

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Cem Şems Tümer, "Mektep" Mecmuası -Tahliif Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1994, 560 s., Danışman: Prof Dr. Orhan Okay

Şüphesiz bir yazar, dönem, tema ya da dergi üzerinde yapılacak değişik bağımsız çalışmalar, bir zenginlik olarak değerlendirilmelidir. Ancak böyle bir zenginliğe ulaşabilmek, konuyla ilgili önceki çalışmaları dikkate almak, bunların kritiğini yapmak, konuya yeni bir yaklaşım getirmek gibi asgari akademik şartları gözetmekle mümkün olabilmektedir. "Mektep" dergisi konusunda maalesef böyle bir zenginliğe ulaşamaması, bu konuyu tekrar ele almayı gerekli kılmıştır. Biz bu yazımızda önce "Mektep" dergisini yayım hayatı içerisinde tanıtacak, daha sonra diğer çalışmaların değerlendirmesini yapacağız.

"Mektep" Dergisi ve Özellikleri

İncelememize konu olan ve 26. T. 1307 [7. Ağ. 1891] ve 30. KS. 1313 (x) [11. Şt. 1897]⁴ tarihleri arasında İstanbul'da yayımlanan "Mektep" dergisinden başka, birkaç tane daha "Mektep" adını taşıyan dergi yayımlanmıştır. Bunlardan da kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Doğrudan doğruya "Mektep" ünvanını taşıyan üç dergi daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 1911-1917 yılları arasında Bakü'de 2 aylık olarak yayımlanan "Mektep" dergisidir. Bu dergi Azeri lehçesiyle çıkmaktadır ve öğretici bir dergidir⁵. İkincisi 1920'de Batum'da ayda bir defa neşrolunan *dini, içtimai, terbiyevi, edebi, ilmi, fennî* bir dergi olan "Mektep Mecmuası" dır. Bu derginin Sahibi N.Hikmet, Müdürü M. Hikmet'tir⁶. Diğeri ise A. Fuat'ın 1931'de Lâtin harfleriyle çıkardığı "Mektep" mecmuasıdır. Burada belirtildiğine göre A. Fuat çocukken Şemsülmaarif isimli mektebin hocası Arif Efendi'nin etkisiyle bizim incelediğimiz "Mektep" dergisini büyük bir ilgiyle okuyup çok sevmiş ve aynı amaç doğrultusunda çıkardığı bu dergiye "Mektep" ünvanını vermeyi kadirşinaslık saymıştır.

² Kemal Timur, *Mektep Dergisi (1. Cilt 1891-1892) (Tasnif, İnceleme ve Değerlendirme)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Diyarbakır 1995, 162 s., Danışman: Doç.Dr. Himmet Uç

³ Reyhan Elmas Keleş, *Mektep Dergisi'nin İncelenmesi Batı Edebiyatından Tercümelemler 1891-1898* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 1999, 370 s., Danışman: Yrd.Doç.Dr. Emel Kefeli

⁴ 5.Yıl, 51. Sayıdan 72. Sayıya kadar 1312 olması gereken malî tarih, yanlış bir şekilde 1313 olarak basılmıştır. Bu yanlışlığı, (x) işaretiyle gösterdik. Ayrıca makalemizde yer alan tarihlerle ilgili kısaltmalar şu anlamlara gelmektedir: Ağ.: Ağustos, Ek.: Ekim, Ey.: Eylül, H.: Haziran, K.: Kasım, KE.:Kânunuevvel, KS.: Kânunusâni, Mt.: Mart, O.: Ocak, Şt.: Şubat, T.: Temmuz

⁵Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi, 1919-1965*, s. 283.

⁶Hasan Duman, *İstanbul Kütüphaneleri, Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, 1828-1928*, s:251

Oldukça maceralı bir yayın sürecine sahip olan "*Mektep*" dergisinin yıllara göre yayın tablosu şu şekilde gösterilebilir:

1. Sene - 1-52. Sayılar, 26.T.1307 [7 Ağ. 1891] - 20. T. 1308 [1 Ağ. 1892].
2. Sene - 53-100. Sayılar, 27.T.1308 [8 Ağ.1892] - 19.T.1309 [31.T.1893].
3. Sene-1.cilt, 1-26. Sayılar, 30.KE.1309 [11.O.1894] - 2.Mt.1310 [14.Mt.1895].
(14. sayıdan sonrası 2.cilt)
- 4.Sene-3.cilt,27-39. Sayılar, 16.Mt.1311 [28.Mt.1895] - 7.Ey.1311 [19.Ey.1895]
- 4.Sene-4.cilt,1-52. Sayılar, 14.Ey.1311 [26.Ey.1895] - 12.Ey.1313 [24.Ey. 1896].
5. Sene-5.cilt,53-72. Sayılar, 19.Ey.1313 (x) [1.Ek.1896] - 30.KS.1313 [11.Şt. 1897].

Görüldüğü gibi "*Mektep*" dergisi 5 yıl, 5 ay boyunca 5 cilt halinde toplam 185 sayı olarak yayımlanmıştır. Cilt koleksiyonu 3. seneden itibaren başlamıştır.

"*Mektep*" dergisini, yayın hayatı boyunca göstermiş olduğu özellikleri dikkate alarak iki devre halinde incelemek mümkündür. 1. ve 2. seneleri içine alan 1-100. sayılardan oluşan devre Rüşdiye ve İdâdi programlarına göre yayım yapan tamamen eğitici ve öğretici karakterde bir dönemdir. 3. seneden derginin sonuna kadar devam eden dönem ise derginin edebî bir hüviyet kazandığı; bazen bunu üst seviyeye ulaştırdığı, bazen ise biraz daha fennî olduğu fakat, genel çizgisini değiştirmedığı dönemdir. Bu yüzden, bu dönem de kendi içerisinde bir bütünlük göstermektedir.

1. Devre

Bu devrede "*Mektep*" dergisi her hafta pazartesi günleri çıkarılan fennî ve edebî bir dergidir. 1. ve 2. senelere ait 100 sayılık bu dönemde derginin çıkış günü değişmemiştir. Yalnız 56. sayıdan iki gün sonra çarşamba günü Padişahın cülûs yıldönümü parasız nüshası yayımlanmış, iki kere de birer haftalık gecikmesi olmuştur. Derginin bütün yayım hayatı boyunca siyasetten tamamen uzak durması II.Abdülhamid döneminde basına uygulanan sansürün tabii sonucudur.

26.T.1307 [7.Ağ.1891] - 20.T.1308 [1.Ağ.1892] tarihleri arasında içinde alan bu dönemde İmtiyaz Sahibi *Karabet Efendi*'dir. Kitapçı *Karabet*, "*Mektep*"

dergisinin bütün yayın hayatı boyunca imtiyaz sahipliğini üstlenmiştir. İdarehane ve matbaası *İstanbul'da Bâb-ı 'Âli Caddesinde Karabet Kitaphanesi'* dir.

Derginin birinci devresinde 83. sayıya kadar başlıkta "Muharrir", "Sermuharrir", "Mesul Müdür" gibi ibâreler yer almaz. 43. sayıda yeni yayımlanan *Resimli Lûgat* ile ilgili bilgi verilirken Sermuharririn *Reşad Bey* olduğu kaydediliyor. Bu durum *Salih Zeki'nin* yazı işleri sorumluluğunu aldığı 83. sayıya kadar devam eder.

Dergi, bu birinci devreyi kapsayan ilk yüz sayıda sadece, bütün mektep talebelerinin bilgilerini geliştirmelerine hizmet etmek gayesiyle çıkarılmıştır. Esasen "Mektep", bu hedefi daha çok edebî bir hüviyet kazandığı ikinci devrede dahi korumuştur. 1. ve 2. seneyi içine alan bu dönemde derginin *Sermuharriri* 83. sayıya kadar *Reşad Bey'* dir.

Bu dönemde *Reşad*, dil ve inşâ; *Mehmed Hâlid*, Fransızca; *Ahmed Râsim*, *Mehmed Celâl* ve *Hüseyin Câhid* öğretici hikâyeler; *Şerefeddin Magmûmî*, sağlık; *Salih Zeki*, fennî eğlenceler ve suallerle dergiyi öğrencilerin ilgi duyabilecekleri tarzda tam bir eğitim dergisi haline getirirler. İdâdî ve Rüşdiye programlarına uygun olarak verilen bilgilerin yanı sıra "Ahlâk" başlığı altında eğitici hikâyeler yer alır. Bu hikâyeler çocuklara millî ve manevî değerleri aşılama gayesi ile kaleme alınmışlardır. Bu devrede derginin edebiyatla ilgisi, ancak devrin edebiyatçılarından *Ahmed Râsim*, *Mehmed Celâl* ve *Hüseyin Câhit* gibi kalemler tarafından yazılan bu hikâyeler çerçevesindedir.

20.T.1308 [1.Ağ.1892] tarihli 52. sayıyla birinci sene koleksiyonu tamamlanmıştır. 53. sayıyla birlikte ikinci sene başlar. Bu sayıda dergi yazı heyeti, eski anlayışlarında bazı değişiklikler yaparak, İptidâî ve Rüşdiye öğrencilerine yönelik olarak çıkardıkları dergide, işe yaramayacak; mekteplerde ders olarak okutulan konularla, ders kitapları tarzında mâbadlı yazılara daha az yer vereceklerini, bu tip konularla ilgili yazıları "Mektep Kitaphanesi" adı altında kitap haline getireceklerini ve eğlenceli bahislere daha çok yer vereceklerini belirtmektedirler.

1.Mt.1309 [13.Mt.1893] tarihli 83. sayıdan başlamak üzere, ikinci senenin sonu olan 19.T.1309 [31.T.1893] tarihli 100. sayıya kadar dört ay süreyle yazı işlerinden *Salih Zeki Bey* sorumlu olur ve başlıkta "Muharriri: *Salih Zeki*" ibâresi yer alır.

2. Devre

Derginin yayım hayatında önemli olarak değerlendirilebilecek tek aksama veya gecikme ikinci senenin bitimiyle, üçüncü senenin başlangıcı arasında geçen beş ay, on bir günlük bir süredir. Bu beş aylık süre sonucunda dergi *İsmail Hakkı Bey'in* sermuaharrirliğinde yepyeni bir kişilikle karşımıza çıkar.

"*Mektep*" dergisi hem görünüş, şekil hem de muhteva olarak değişikliğe uğramıştır. Üçüncü seneden, derginin yayım hayatının sonu olan beşinci seneye kadar geçen dönem, edebiyat dergisi olma yönünden az çok farklarla birbirinin devamı gibi görünse de, gerek dergiyi çıkaranların ve gerekse buna bağlı olarak muhtevanın değişmesi yönünden ayrı ayrı değerlendirilebilecek cinstedir. Bu yüzden üçüncü seneden, beşinci senenin sonuna kadar geçen bu iki devreyi ayrı ayrı ele alarak değerlendirmeyi uygun gördük.

"*Mektep*" dergisi 3. sene ile yepyeni bir döneme başlamıştır. Önce görünüş olarak değişmiş, boyutları küçülmüş, on beş günde bir defa olmak üzere perşembe günleri, kırk yedi sayfa olarak çıkmaya başlamıştır. Gerçekten de bu dönemde dergi oldukça hacimli ve muhteva yönünden de zengindir. Bu yüzden senelik cildi çok hacimli olacağından, 13. sayıyla birlikte 1. cilt son bulur ve bu sayının sonuna bir de fihrist ilâve edilir.

Sermuharrirliği *İsmail Hakkı*, Müdürlüğü ise *Ebü'l-Feyyaz Hakkı* üstlenmiştir. Dergide yalnız bu dönemde "*Müdür*" ibâresi yer alır ve *Ebü'l-Feyyaz Hakkı* idare işlerini 3. sene, 2. cilt, 16. sayıya kadar sürdürür.

Bir mukaddime ile derginin yayım anlayışı okuyuculara duyurulur. Bu mukaddimede dikkati çeken derginin temelini şark kültür ve medeniyetini tanıtmaya yolunda ortaya konulacak eserlerin oluşturmasıdır. Dergi her ne kadar şark kültürü ve eski edebiyata yakın gibi görünse de Garb'a ait olan bölümü de vardır. Bu bölümde yabancı edebiyat tarihleri, tercüme hikâye ve romanlar, Garp musikisi ve bunun şark musikisi ile mukayeseleri yer almaktadır.

"*Edebiyat-ı Şarkîye*" başlığı altında *Andelib*, *Sâmi*, *Muallim Feyzi*, *Hüseyin Dâniş*, *Adanalı Ziyâ*, *Müstecabizâde İsmet*, *Halil Edib*, *İsmail Safâ*, *Besim* gibi şâirlerin şiirleri; "*Şu'arâ-yı Şarkîye-Acemler*" başlığıyla *Fâ'ik Es'ad*'ın Fars Edebiyatı ile ilgili yazıları; "*Müsâmere*" adı altında *İsmail Hakkı*'nın başlığa uygun olarak gece sohbeti tarzında ilginç bir şekilde kaleme aldığı Osmanlı Edebiyatı Tarihi ve Batı edebiyatlarından yaptığı tercüme dergiyi bir anda okul dergisi olmaktan çıkarıp, edebiyat dergisi haline getirmiştir. Bu yolda *Uşşakizâde Hâlid Ziyâ*, *Ahmed Râsim*, *Rıza Tevfik* gibi yazarların da etkisi olmuştur.

Bu dönemde dergi, daha çok eski edebiyat taraftarlarının toplandığı bir yayım organı hüviyetinde görünmekte ve "*İhyâ-yı Âsâr*" başlığı altında *Nâilî-i Kadîm* gibi eski edebiyatın önde gelenlerinin eserleri tekrar yayınlanmaktadır. Ancak Tanzimat'la birlikte Batı'ya yönelişin tabii bir sonucu olarak popüler edebiyatçıların eserlerinden tercüme yer almaktadır. Bu tür eserler "*Edebiyat-ı Garbiye*" başlığı altında verilmiştir.

"*Mektep*" dergisi 3. senenin içinde edebiyat kadrosu açısından bir sarsıntı yaşamıştır. 14. sayıyla birlikte sayfa numaraları yeniden 1'den başlar. Bu sayıyla birlikte ortaya çıkan bir başka değişiklik ise önce işlerinin çokluğu yüzünden *İsmail Hakkı Bey*'in sermuaharrirlikten, sonra da *Fâik Es'ad*, *Hâlid Ziyâ* gibi yazarların yazı kadrosundan ayrılmalarıdır.

Bu değişiklikle derginin yayını sekteye uğramış; 15.sayı yirmi sekiz, 16. sayı kırk sekiz gün gecikmeyle çıkabilmiştir. 15.Ey.1310 [27.Ey.1894] tarihli 16. sayıdan itibaren dergi *Andelib Fâik Es'ad* ve *Zeki Megâmiz* tarafından birlikte çıkarılmaya başlanmıştır.

Bu sayıdan sonra "*Musâhebât-ı Edebiye Dâiresi, Şiir Dâiresi, Edebiyât Dâiresi*" gibi başlıklar altında *Mu'allim Feyzi Efendi, Münir, Nureddin Avnî, İsmail Safâ, Sâmih, Andelib, Mehmed Şevki* gibi şâirlerin eserleri derginin edebiyat yönünü oluşturur.

23. sayıya kadar dergiyi çıkaran *Andelib-Zeki* ikilisinden *Andelib Fâik Es'ad* üçüncü yıl 2.cildin tamamlanmasına üç sayı kalmışken dergiden ayrılır. Yönetim tekrar el değiştirir ve 24. sayıdan sonra sorumluluğu *Müstecabizâde İsmet* ile *Yuzuf Ziyâ* alırlar.

Dergi yine eski çizgisini devam ettirerek edebiyat ve fen dergisi şeklinde varlığını sürdürür. Bu iki ayrı alana da sayfalarını açarak bu dönemde biraz daha Rüşdiye ve İdâdi talebelerine yönelik olmaya başlar. *Kavâid-i 'Arabiye ve Fârisiye* ile Rüşdiye; *Hikmet-i Tabî'ye* vesaire faydalı bilgilerle İdâdi öğrencilerine hitap eder.

Farsça dilbilgisiyle *Hüseyin Dâniş*, Arapça tercümelemlerle *Ali Enver*; şiirleriyle ise *Sâmih, Lütfi, Abdullah Hilmi, Hüseyin Ârif* dergide yer alırlar.

Bu dönemin son nüshası olan 2.Mt.1310 [14.Mt.1895] tarihli 26. sayıda *Mehmed Âkif*'in matbuat âleminde yer almış ilk eseri olan "*Kur'an'a Hitâb*" isimli şiiri yayımlanır. Bu sayıyla da üçüncü sene 2. cilt koleksiyonu tamamlanır ve sonuna bir fihrist ilâve edilir.

Esasen "*Mektep*" dergisi, bir yaprağın iki yüzü gibi birbirinden ayrılmayan edebîlik ve fennîlik özelliğini hep korumuş, fakat bazı dönemlerde bu iki yönünden birinin diğerine üstünlük sağladığı olmuştur. Üçüncü sene ikinci cildi içine alan bu dönem; 1. ve 2. senelere göre kıyas kabul etmeyecek derecede edebî iken, üçüncü sene birinci cilde göre daha fennîdir.

27. sayıyla birlikte derginin dördüncü senesi ve üçüncü cilt koleksiyonu başlar. Bu dönemde dergi yine *Müstecabizâde İsmet* ve *Yuzuf Ziyâ* tarafından, eskisi gibi on beş günde bir perşembe günleri çıkarılmaktadır. Sayfa numaraları tekrar 1'den başlar.

Şiir alanında *İsmail Safâ, Sâmih, Tevfik Lâmi, Abdullah Hilmi, Müstecabizâde İsmet* gibi isimler görülür. Derginin ilk bölümü önceki cilde benzemekte, konu başlıkları devam etmektedir. Fakat üçüncü sene ikinci cilde nazaran edebîlik yönü biraz daha ağırlık kazanmaya başlamıştır. Kırk yedi sayfalık derginin on yedi sayfa gibi büyük bir bölümü *Ali Rıza ve Ahmed Tevfik*'in "*Güzel Lusiyul*" isimli roman tercümesine ayrılmıştır.

Sık sık el değiştiren dergi bu özelliğini tekrar gösterir. 36. Sayıda *Müstecabizâde İsmet* ile *Yusuf Ziyâ* işlerinin çokluğu sebebiyle dergiden ayrılmakta olduklarını, - eski şeklini değiştirmeksizin - derginin neşrini *Ahmet Râsim*'e devrettikleri belirtmelerine rağmen; *Ahmet Râsim* de hastalığı dolayısıyla bu görevini sürdüremez, neticede 37. sayıdan itibaren derginin sorumluluğunu *Zeki* üstlenir. Ancak 38. sayıda *Mazhar*'ın yönetimi *Zeki* ile paylaştığı, 39. sayıdan sonra ise büsbütün kendi üzerine aldığı görülür. Bu dönem içerisinde derginin edebî yönü gittikçe kuvvetlenir ve eski edebiyat yerine "*edebiyât-ı cedidenin*" ağırlığı hissedilmeye başlanır.

4. cildin ikinci yarısından itibaren, derginin yazı işleri sorumluluğunu henüz yeni almış olan *Mazhar*'a, *Müstecabizâde İsmet* de katılır ve dergiyi birlikte çıkarmaya başlarlar. Dergi, *Mazhar*'ın dediği gibi *seyyar bir mektep* olmaktan çok, *İsmet*'in etkisiyle bir edebiyat dergisi hüviyeti kazanmaya başlar. Şiirde *Şeyh Vasfî*, *İsmet*; fennî yazılarda *Mazhar*; tercüme romanda *Ali Rıza - Ahmed Tevfik* öne çıkan isimler olur.

Üçüncü sayıyla birlikte *Ahmed Efendi*'nin tercüme ettiği, *Zemahşeri*'nin *Aksâü'l-Arab fî Tercemet-i Mukaddimetü'l-Adâb* isimli eseri tefrika edilmeye başlar ve beğeni toplar. Bu yazı dizisi geniş bir ilgi ve memnuniyet uyandırmıştır. Dördüncü sayıda yer alan teşekkür yazısından anlaşıldığına göre "*İkdâm*", "*Tercümân-ı Hakikat*", "*Saâdet*" gazeteleri bu yazının tefrikaya başladığını okuyucularına duyurmuştur.

Şiir vadisinde *Ziver*, *Hüseyin Dâniş*, *Nureddin Avnî*, *Memduh*, *Tevfik Lâmih*, *Nureddin Râmih* gibi isimler derginin edebî yönünü güçlendirirler. Dokuzuncu sayıdan itibaren *Ahmed Midhat Efendi* ile *Şeyh Vasfî* arasında *Lâmelîf Meseles*'yle ilgili cereyan eden yazışmalar dergiye edebiyatla ilgili ayrı bir renk katar.

Bu arada "*Mektep*" açısından üzücü bir olay yaşanır ve 26.KS.1311 [7.Şt.1896] tarihli yirminci sayıda yayımlanan bir yazı yüzünden *Encümen-i Teftiş ve Muayene* tarafından bir hafta kapatılır. II.Abdülhamit devrinde basına uygulanan sansürü göstermesi bakımından mânidâr olan bu olay şöyle gelişir: *Musavver Malûmat* Gazetesi Müdür ve Muharriri Tâhir'in gazetelerinin resimsiz yayımlanmasını isteyen *Encümen-i Teftiş ve Muayene*'nin isteğine uymaktansa, bir hafta yayına ara verdiklerini bildiren yazısı "*Mektep*"ın birinci sayfasında yayımlanır. Bunun ardından da 306. sayfada "*Mektep*" imzalı:

*Hiddet etme çizseler de resmini, âsârını
Fehm-i ma'nâ-yı kelâma Encümen bigânedir.*

beyti de yayımlanınca dergi bir hafta kapatılır.

Yirmibirinci sayı "*Mektep*" için dönüm noktası olmuştur. Zira *Cenab Şahabeddin* bu sayıdan sonra her hafta bir şiirini "*Mektep*" te yayımlar. *Cenab*

Şahabeddin'le birlikte Menemenlizâde Tâhir, Hüseyin Su'ad, Halil Edib, Tevfik Fikret, Sîret, Ahmed Kemal, Zaimzâde Hasan Fehmi, İsmail Safâ şiiirleriyle dergide yer alırlar. Gitgide Cenab'ın ve buna bağılı olarak da yeni edebiyatın şiiir anlayışı dergide hâkim olur. Bu anlayış; kırk yedinci sayıdan sonra Mehmed Rauf, elli yedinci sayıdan sonra ise Uşşakizâde Hâlid Ziyâ'nın katılımıyla, 5. sene 5. cildi de içine alan dönem boyunca da güçlenerek gelişmiştir.

"Mektep" dergisi için "Okurları arasında anket açan ilk dergidir" hükmünü veren araştırmacılar bulunmaktadır⁷. Gerçekten de 28.Mt.1312 [9.Ns.1896] tarihli 28. sayıda ilki yayımlanan "İstimzâc-ı Edebî" başlıklı, okuyucuların mektuplarıyla katıldıkları bir köşe açılır. İlk olarak yeni ya da eski şâirlerden kalan mısralar arasından bir *mısra-i ber-cest*e seçimi yapılır. Daha sonra Osmanlı imlâsının nasıl olması gerektiğiyle ilgili okuyucuların fikirleri alınır.

Bu başlık altında okuyucular arasında yapılan bir başka ankette "En İyi Şâirimiz Kim?" sorusuna cevap bulunur. 40. sayı 634. sayfada bu anketin sonuçları belirtilir. Buna göre 101 mektuptan İsmail Safâ 38 rey ile birinci, Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret 35'er oyla ikinci gelmekte, onları A.Nadir [Ali Ekrem Bolayır] ve Ahmed Kemal takip etmektedir. Her ne kadar "En İyi Şâirimiz Kim?" konulu anketi ihtiyatla karşılamak gerekirse de⁸ "Osmanlı İmlâsı Nasıl Olmalıdır?" konulu anket daha sağlıklı görünmektedir.

53. sayıdan itibaren bu güçlü akışa Mehmed Rauf; edebiyat tarihi, tenkid ve mensur şiiirleriyle, C. Niyâzi; yabancı edebiyat tarihiyle, Rauf Zâti; felsefeyle ilgili yazılarıyla, Hâlid Safâ; edebiyat üzerine yazılarıyla, Hâlid Ziyâ ise "Bu muydu?" adlı uzun hikâyesiyle katılır.

30.KS.1313 (x) [11.Şt.1897] tarihli 72. nüshayla "Mektep" in yayın hayatı sona erer. Bu son sayıda yer alan ifadede "Mektep" in özellikle bu son sene edebiyat-ı cedidenin her türlü ürününe sayfalarını açtığı belirtilmektedir. Bu ifadede haklı olarak; Cenab Şahabeddin'in şiiirlerinin ilk "Mektep" te yayımlandığı, Tevfik Fikret'in eserlerinin yer aldığı, Nâzım ve Nâdir Beyler'in onlara katıldığı; Sîret, Su'ad, Ahmed Kemal, Hasan Fehmi, Mehmed Rüşdü gibi yeni şâirlerin "Mektep" e değer kattıkları övünülerek anlatılmaktadır.

"Mektep" on dokuzuncu asrın fikir hareketini arz ve ifadeye çalışmış, okul dergisi olarak başladığı yayın hayatında her türlü fennî, ilmi yazının yanı sıra önce eski, sonra yeni edebiyat taraftarlarının toplandığı bir yayın organı olmuş; *Servet-i Fünûn Mecmuası* etrafında meydana gelecek olan edebî akımın

⁷F. Tevetoğlu, *Türk Ansiklopedisi*, 23. cilt, s.455

⁸"Bu konuda Hüseyin Câhit Yalçın anılarında, Cenab Şahabeddin'i ilk sıralarda gösterip okuyuculara benimsetmek için, anketi kendilerinin düzenleyip, cevapları da kendilerinin verdiğini belirtiyor." Bk. Hüseyin Câhit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, Haz. Rauf Mutluay Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. 1975, s.67; ayrıca bu anketlerle ilgili bk. Cem Şems Tümer, *1896'Da Bir İmlâ Anketi*, *Türk Dili*, Sayı:529, Ocak 1996, s.26

mensuplarının ilk eserlerini bu mecmuada neşretmelerinin sonucunda, *Servet-i Fünûn* estetiği önce "*Mektep*" mecmuası etrafında teşekkül etmiştir.

2."Mektep" Dergisi Hakkında Yapılan Çalışmalar

■ "*Mektep*" Mecmuası -Tahlilî Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar-

Tarafımızdan yapılmış olan bu yüksek lisans çalışması, "*Mektep*" dergisini bütün yönleriyle tanıtmayı, örnekleme hedeflemiş olan kapsamlı bir incelemedir ve dergi üzerinde yapılmış olan ilk lisansüstü çalışma olma özelliğini gösterir.

Bu çalışma üç bölüm ve *Sonuç*'tan meydana gelmektedir. *Giriş* bölümünde, "*Mektep*" dergisinin dönemi içerisinde işgal ettiği mevki ortaya konulabilmek için, devrin diğer dergilerine kısaca işaret edilmiş, daha sonra birinci bölümde derginin özellikleri ve yazar kadrosu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde derginin yayım tarihlerini gösteren çizelgeler de yer almaktadır. Birinci bölüm, derginin yazar kadrosunun tanıtılmasıyla sona ermektedir.

İkinci bölüm, *Yazar Adlarına Göre Fihrist ve Konulara Göre Fihrist*'ten meydana gelmektedir. Altı yıl boyunca, kimin hangi konuda yazdığını gösterilmesi, esas olarak alınmıştır. *Yazar Adlarına Göre Fihrist*'te şâir ve yazarların dergide çıkan şiir ve yazılarının altındaki ismi esas alınarak önce yazarın adı, parantez içerisinde; yazar ve şâirlerin derginin muhtelif sayılarında bulunan diğer adları ve ünvanları; köşeli parantez içerisinde ise, bizim bulabildiğimiz isim, ünvan, soyad vs. gösterilmiştir. Böylelikle, bir yazarın değişik isimlerle yazdığı yazılar tek isimde, fakat diğer isimler de belirtilerek verilmiştir. Yazı isimlerinden sonra da, yazıların hangi konularla ilgili olduğu, köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir. Yazıların sıralanışında daima kronolojik sıra gözetilmiştir.

Konulara Göre Fihrist'te, yazar adına göre sınıflamadaki esaslara uyulmuş; *Dil ve Edebiyatla İlgili Konular, Eğitim, Felsefe ve Sosyal Konular, Fen Konusunda Yazılan Yazılar, Fennî-Öğretici Oyun, Soru ve Bilgiler, İlanlar, Mektuplar, Çeşitli Konularla İlgili Tercüme Yazılar* şeklinde yedi ana konuda toplanan yazılar, bu konu başlıkları altında yazar isimlerinin alfabetik sırasına göre sıralanmıştır.

Üçüncü bölümü *Seçilmiş Yazılar* oluşturmaktadır. Bu bölümde; *Aktüel Konular, Biyografi, Dil-Edebiyat, Estetik, Felsefe, Gazetecilik, Eğitim, Mektup* üst başlıklarıyla, Lâtin harflerine aktarılan doksan yedi metin yer almaktadır. Metinler aktarılırken, dergideki orijinal sayfa numaraları da verilmiştir. Bu haliyle, derginin bütün yönleriyle örneklendirilmesine gayret edilmiştir.

■ **Mektep Dergisi (1. Cilt, 1891-1892) (Tasnif, İnceleme ve Değerlendirme)**

Kemal TİMUR tarafından yapılmış olan bu çalışma, bizim tezimizden bir yıl sonra 1995 yılında tamamlanmıştır. "Mektep" dergisinin 26. T. 1307 (7. Ağ. 1891)- 20. T. 1308 (1. Ağ. 1892) tarihleri arasını kapsayan *birinci senesine* ait elli iki sayıyı inceleme konusu yapmakla, diğerlerinden ayrılmaktadır.

Tez, *Ön Söz* ve *Giriş*ten sonra *Dergiyle İlgili Bazı Tespitler, Derginin Daimi Yazar Kadrosu, Dergide Yer Alan Yazıların Konuları ve Sonuç* olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Ayrıca tezde *bibliyografya* ve *indeks* de bulunmaktadır.

Giriş bölümünde dünyada ve memleketimizde basın hayatının gelişmesi, "Mektep" dergisinden önce memleketimizde yayımlanan dergiler, dönemin sosyal ve siyasî durumu üzerinde durulmuş ve "Mektep" dergisi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Derginin Dili, Dönemin Eğitimi Üzerindeki Tesiri, Yayın Politikası alt başlıklarından yararlanılarak ortaya konulan *Dergiyle İlgili Bazı Tespitler*'den sonra, *Derginin Daimi Yazar Kadrosu* tanıtılmış ve tezin esas önemli bölümü olan *Dergide Yer Alan Yazıların Konuları*'na geçilmiştir.

Dergide yer alan yazılar konuları esas alınarak *Dil, Edebiyat ve Sanat, Tarihi Yazılar, Din ve Ahlak, Muhtelif Konular, Müsbet İlimler* olmak üzere altı ana başlık altında birçok alt başlığa ayrılmak suretiyle incelenmiştir. Yüz sayfalık bölümde incelemeler, dergiden bol miktarda alıntıyla desteklenmiştir.

Tez; *Sonuç, Bibliyografya* ve *İndeksle* sona ermektedir. *İndeks*in bulunması okuyucuya ayrı bir kolaylık sağlamaktadır.

■ **Mektep Dergisinin İncelenmesi Batı Edebiyatından Tercümeleler**

Bu çalışma, "Mektep" dergisi üzerinde yapılmış üçüncü ve son yüksek lisans çalışmasıdır. Tez, üç bölüm ve *Sonuç*'tan oluşmaktadır.

Mektep Dergisi adını taşıyan birinci bölüm; *Mektep Dergisinin Tanıtım ve İçeriği* ve *Mektep Dergisi 1307-1313 (1891-1898) Makale ve Tercümeleler Bibliyografyası* alt başlıklarını içermektedir.

İkinci bölüm, *Batı Edebiyatından Tercümeleler* adını taşımaktadır. Bu tercümeleler *Şiir ve Measureler, Hikâye ve Roman, Edebî Bilgiler* şeklinde tasnif edilmiştir. On beş sayfadan oluşan bu bölümde önce sözü edilen türlerin listeleri verilmiş, daha sonra bu türlerde işlenen *Tabiat, Aşk ve Sevgilinin Tasviri, Çocuk, Merhamet, Ahlakî ve Dinî Öğütler, Sanat, Ölüm, Felsefe, Aşk, Kıskançlık, Toplumsal Meseleler, Merhamet, Macera* gibi temaların yansımaları üzerinde durulmuştur. *Edebî Bilgiler* başlığı altında ise, *Edebiyat Tarihleri, Biyografiler, Edebî Türler, Edebî Akımlar, Edebî Hatıralar*'la ilgili yazıların kısa tanıtımları yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Batı Edebiyatından tercümelemin metinleri yine *Şiir ve Mensureler, Hikâye ve Roman, Edebî Bilgiler* başlıkları altında verilmiştir. Hikâye ve romanların özetlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu bölümde otuz beş adet *şiir ve mensure*, yirmi yedi adet *hikâye ve roman* ve kırk dört adet de *edebî bilgi* olarak isimlendirilen makale çevirisi yer almaktadır. *Edebî Bilgiler'in; Edebiyat Tarihleri, Biyografiler, Edebî Türler, Edebî Akımlar, Edebî Hatıralar* şeklinde beş alt başlığa ayrılmış olarak verildiği görülmektedir.

Tezin son bölümünde ise *Sonuç* kısmı yer almaktadır.

3- Değerlendirme

Kemal TİMUR tarafından yapılan *Mekteb Dergisi (1. Cilt, 1891-1892) (Tasnif, İnceleme ve Değerlendirme)* adlı tez, "*Mekteb*" dergisinin edebiyatla bir ilgisinin olmadığı, tamamen bir okul dergisi özelliği gösterdiği birinci yılına aittir. Aslında 53-100'üncü sayılar arasında kapsayan ikinci yıl da bundan farksız olmadığından 1-100'üncü sayılar bütün olarak da ele alınabilir.

Çalışma bu haliyle edebiyattan çok eğitim tarihine ışık tutmaktadır. Bünyesinde topladığı çok sayıda örnek metin ve bunlar üzerine yapılan incelemeler, eğitim ve çocuk edebiyatı tarihiyle uğraşanlara yardımcı olacak mahiyettedir.

Ön Sözde yer alan "*dergi üzerinde bu güne kadar geniş ve ilmi bir inceleme yapılmamıştır*" ifadesi, bizim çalışmamızdan habersiz olduğunu göstermektedir. Aralarında bir yıllık fark olması, hazırlanma aşamasının yaklaşık aynı yıllara denk gelmesi, bu duruma yol açmış olabilir.

Tezde derginin yayın hayatı üç devrede ele alınmıştır. Bize göre burada olduğu gibi, derginin ikinci yılını birinci yıldan ayrı düşünmek muhteva bakımından pek uygun görünmemektedir. Bir ve ikinci yılı bir devre; üç dört ve beşinci yılları da, az çok farklılıkları devre olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Bu çalışmada derginin sayılarının çıkış tarihlerinin ve yayın akışının gösterildiği olan ayrı bir cetvellere yer verilmeyişi bir eksiklikler. Tarihler, metinlerin incelendiği bölümlerde yapılan atıflarda da yer verilmeyişi dikkat çekicidir. Bu bölümdeki dipnotlarda sadece derginin sayı ve sayfa numaraları verilmiştir. (*Mesela: Reşad, Mekteb, nr.5, s.50*)

Bütün bunlarla beraber, tezin sistematik bir özellik taşıdığı ve kendi içerisinde tutarlı olduğu görülmektedir.

Reyhan Elmas KELEŞ tarafından hazırlanan *Mekteb Dergisi'nin İncelenmesi Batı Edebiyatından Tercümelemin* isimli yüksek lisans teziyle ilgili değerlendirmelerimiz ise, maddeler halinde aşağıya çıkarılmıştır:

a)- Öncelikle, kapakta da yer alan 1891-1898 tarihleri dikkatimizi çekmektedir. "Mektep" dergisinin yayın tarihi 1891-1897'dir. Derginin dördüncü yılının sonlarına denk gelen 51. sayısında, mali tarih yanlış bir şekilde 5. Ey. 1313 olarak çıkmış, ve bu, 72. sayıya kadar devam etmiştir. Bir önceki 50. sayı, 29. Ağ. 1312 malî, 3. Rebiü'l-âhir. 1314 (11. Ey. 1896) hicri tarihini taşımaktadır ve hicri tarih, bu dönemki sayıların hepsinde bulunmaktadır. 51. sayıdaki hicri tarih, 8. Rebiü'l-âhir. 1314 (16. Ey. 1896) tîr. Burada sadece malî tarihe bakılması, -bu yanlışlığın görülememesi neticesinde - derginin son dönem yayın tarihinin 1898 olarak gösterilmesine sebep olmuştur. Zaten kaynaklarda da derginin yayın tarihi 1891-1897 olarak gösterilmektedir.

b)- İçindekiler kısmında, 50 sayfalık I.B. Mektep Dergisi: 1307-1313 (1891-1898) Makale ve Tercüme Bibliyografyası başlıklı bölümün hangi alt başlıklardan oluştuğu gösterilmemiştir. Okuyucu ancak kendi çabasıyla bunun I.SOSYAL BİLİMLER, II. FEN BİLİMLERİ şeklinde iki ana başlıktan ve bunlara bağlı çok sayıda alt başlıktan oluştuğunu anlayabilmektedir. Aynı durum derginin diğer bölümleri için de söz konusudur. Meselâ, çeviri metinlerin hangileri olduğu ve hangi sayfalarda yer aldığı İçindekiler kısmından görme imkânı yoktur.

Yine bu bibliyografyada yazar isimlerinin esas olarak alınmayıp, sadece türlere ait örneklerin kronolojik olarak sıralanması, ham ve dağınık bir bilgi ortaya koymakta, ayrıca farklı isimlerle yazmış olan şâir ve yazarların ayrı kişiler olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Meselâ "Andelib", "Fâik Esad" ve "Başmakçızâde"; Halil Rüşdü", "H(l).Rüşdü", "S(ad). Halil Rüşdü" aynı kişilerin kullandıkları değişik isimlerdir. Farklı isim kullananların hepsini burada sıralamak mümkün değil, bunları biz kendi tezimizde gösterdik, ancak şurasını belirtelim ki, tezde Hâkîm'nin bile Hüseyin Cahit YALÇIN'ın müstear ismi olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca üçüncü seneden sonra bazı ciltlere fihristler konmuştur. Derginin bu kendi fihristi, yazar isimlerinin tespit edilmesinde önem taşımaktadır. Çalışmada bu fihristlerden hiç bahsedilmemesi, dikkati çeken ayrı bir husus olmaktadır.

c)- I. Bölümde Mektep Dergisinin Tanıtımı büyük eksiklikler taşımaktadır. Makalemizin baş kısmında ayrıntısıyla anlattığımız derginin yayın macerası, sadece ikiye ayrılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Buna göre dergi, 1307-1309 (1891-1893) tarihleri arasında Reşad'ın müdürlük ve başyazarlığında, 1309-1313 (1893-1898) tarihleri arasında ise, Ebü'l-Feyyaz Hakkı'nın müdürlüğünde ve İsmail Hakkı'nın başyazarlığında yayınlanmıştır. Oysa birinci devrede, Reşad'tan sonra Salih Zeki; ikinci devrede, Ebü'l-Feyyaz Hakkı ve İsmail Hakkı'dan sonra Andelib Fâik Esad, Zeki Megamiz, Müstecabizâde İsmet, Yusuf Ziya, Ahmet Rasim, Zeki ve Mazhar derginin yönetimini üstlenmiş isimlerdir.

Ayrıca derginin yayın akışı, yayındaki gecikmeler gösterilmemiş, şekil özellikleri üzerinde durulmamış, sık sık değişen idarehanelerinden bahsedilmemiştir.

Derginin içeriği tanıtılırken, Sosyal Bilimler'in ilk üç aşamasında Türk Edebiyatı, Batı Edebiyatı, Doğu Edebiyatı'ndan söz edileceğinin belirtilmesine

rağmen⁹, devam eden bölümde *Türk Edebiyatı'ndan Doğu Edebiyatı'na* geçilmektedir. Ayrıca *Türk Edebiyatı'nın alt başlığı* olarak gösterilen *Sohbet* türünden hiç söz edilmeden geçilmiştir. Bu bölümde belirli bir sisteme bağlanmadığı görülmektedir. Meselâ *Doğu Edebiyatı* içerisinde yer alan türlerle ilgili yazıların bibliyografik künyeleri verilirken, *Edebiyatla İlgili İnceleme ve Anketler* başlığı altında sözü edilen anketlerin hangi tarihte, hangi sayılarda yer aldığı belirtilmemiştir. Derginin yazı heyetinin düzenleyip, cevapları da yine kendilerinin verdiği¹⁰ anketle ilgili olarak şu değerlendirme yapılmaktadır: "*Okuyucuların 'Sevdiğiniz Şâir Kimdir?' başlıklı ankete verdikleri cevaplardan elde edilen sonuç ise, Batı tesirindeki şâirlerin daha çok sevildiği yolundadır. Tercih edilen şâirler İsmâil Safâ, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, A. Nâdir, Ahmed Kemal'dir. Bu şekilde anketlerle halkın nabzını yoklama 18.yy. Avrupa Edebiyatı'nda özellikle de 'Aydınlanma Dönemi'nde açılan edebî yarışmaları ve bu yarışmalar aracılığıyla sağlanmaya çalışılan halk-aydın bütünleşmesini hatırlatmaktadır. Burada amaç, 18. yy. Avrupasında olduğu gibi halkı eğitmek ve aydınlatmaktır.*"¹¹ Bu tarz tasvirî olmaktan da öte, yüzeysel değerlendirmeler bu bölümde diğer türler için de söz konusudur.

ç)- *Batı Edebiyatından Tercümeler, Şiir ve Measureler* bölümünde, *Süt Nine* adlı hikâye, - çevirisi de verilmesine rağmen- *measure* olarak nitelendirilmiştir.¹² Yine aynı sayfada, *Nüsha-i Zindegâni* adlı şiirin çevireni *Hasan Rüşdü* olarak gösterilmiştir. Oysa bu, *H(ı). Rüşdü* kısaltmasını kullanan *Halil Rüşdü (Samakovlu-Akır)* dir. Bu listede ve tezin diğer bazı bölümlerinde göze çarpan mühim bir okuma yanlışı *Alfred dö Muse'nin*, sürekli *Alfred Dumas* olarak okunmasıdır. *Measureler* içerisinde gösterilen *Melekü'l-Mevt İle Kühvâre-pîrâ (doğrusu: Gevhêre-pîrâ) Bir Çocuk ile Bir Mahbûbe-yi Dil-âşûba Hitâb-ı Gâ'ibâne* adlı yazıların çevireni *Mehmet Rifat* olarak gösterilmiştir. Halbuki, bu yazılarda *M.R.* rumuzu bulunmaktadır. Derginin kendi fihristine bakıldığında, bu yazıların çevireni *Müstecabizâde İsmet* olarak görülmektedir. Bir rumuzun, zanla hareket edilerek doğrudan *Mehmet Rifat* olarak gösterilmesi, kolaycılık ya da, önemsememe sonucudur. Bu bölümdeki *Rûh-ı Havâ-yı Pûş* isminin, *Rûh-ı Havâ-pûş* olması gerekmektedir. *Tercüme Şiirler* içerisinde gösterilen *Bir Albümün Üzerinde Muharrirdir (doğrusu: Muharrer)*, adlı şiirdeki okuma hatası, bu tür yanlışların ne derecede olduğu konusunda bir fikir vermektedir. Biz burada sadece bariz okuma yanlışları üzerinde durmaktayız.

⁹ Reyhan Elmas Keleş, Age., s.8

¹⁰ "Bu konuda *Hüseyin Câhit Yalçın* anılarında, *Cenab Şahabettin'i* ilk sıralarda gösterip okuyuculara benimsetmek için, anketi kendilerinin düzenleyip, cevapları da kendilerinin verdiğini belirtiyor." Bk. *Hüseyin Câhit Yalçın, Edebiyat Anıları*, Haz. Rauf Mutluay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. 1975, s.67; ayrıca bu anketlerle ilgili bk. Cem Sems Tümer, *1896'Da Bir İmlâ Anketi, Türk Dili*, Sayı:529, Ocak 1996, s.26

¹¹ Reyhan Elmas Keleş, Age., s.12

¹² Age., s.98

Tercüme Şiir ve Measureler bölümünde eksik olan, bu bölüme alınmamış eserler şunlardır: *Rıf'at: Bir Nehre Hitâb*, 4.Yıl, N:34, s.340; *Cenab Şahabeddin: Yaz Gecesi*, 4.Yıl, N:52, s.820, *Benim Bütün Cihânım*, 4.Yıl, N:52, s.823, *Oğluma*, 4.Yıl, N:52, s.823; *Hatem Süleyman, Bence Ne Ehemmiyeti Var?*, 4.Yıl, N:39, s.584; *İbnü'l-Kâmil Mehmed Abdurrahman, Suyun Sukutu*, 3.Yıl, N:2, s.87;

d)- *Tercüme Hikâyeler* adlı bölümde görülen eksiklik ve yanlışlar şunlardır: Bölüme alınmamış hikâyeler: *Ahmed Refik, Bir Vedâ'*, 4.Yıl, N:20, s:309; *Ali, Çocukluk-Tolstoy'dan*, 4.Yıl,N:21, s:330; *Ali Necdet, Boş Yuvalar*, 5.Yıl, N:58, s:917; *Ali Nihat, Merhamet*, 3.Yıl, N:17,s:157; *Cenab Şahabeddin, Sevdâ-yı Nâciz*, 4.Yıl, N:37, s:591, *Hayâl-i Mâder*, 4.Yıl, N:39, s:624, *Fransin*,5.Yıl, N:55, s:875; *H(a) 'Aynî, Muhakkar Piyesler*, 4.Yıl, N:55, s:875; *Nureddin Ferruh (tezde Nureddin Ferah-s:11), Bir Hikâye*, 3.Yıl, N:11, s:516

Kimya Muallimi'nin çevireni belirtilmemiş, bunun 'İzzî olması gerekmektedir¹³. Ayrıca, *Fransuva Kope'den Hüseyin Sabri'nin* çevirdiği *Muhabbetnâmeler* (5.Yıl, N:69, s:1090), yanlış bir biçimde *Katül Mendes'ten Ali Necdet* tarafından çevrilmiş gibi gösterilmektedir.

e)- *Tezin Metinler* adını taşıyan üçüncü bölümünde; otuz beş şiir ve *measure*, yirmi yedi hikâye ve roman, kırk dört adet de *edebî bilgi* diye nitelendirilen metnin çevirisi yer almaktadır. *Edebiyat bilgisi* kapsamında çevrilen kırk dört adet metinden yirmi tanesi bizim tezimizde çeviri olarak verilmiştir. Bu metinler şunlardır: *Mübârek Gâlib, "Alman Târih-i Edebiyatına Bir Nazar (aynı başlıkla beş adet tefrika yazı)", Emin Şükrü, "İngiliz Târih-i Edebiyatına Bir Nazar", Mehmet Müncî, "Oktav Föviye", "Oktav Föviye'nin Romancılıktaki Maharet ve Ehemmiyeti", İmzasız, "Jorj One", İmzasız, "Rus Şairinden Lermontof", Hâkî (Hüseyin Câhit Yalçın), "Balzak", "E'âzım-ı Mekteb-i Hakikiyün Stendal", "E'âzım-ı Mekteb-i Hakikiyün Gustav Flober", "Rus Romanlarında Realizm Mesleği", "Roman Nedir?", "Şu'arâ İle Elvân Beyninde Münâsebet", 'A(yın). K(ef)., "Bir Nümûne-i Tenkid", İmzasız, "Romancılığın İstikbâli", Hâlid Safâ, "Roman", Cenab Şahabeddin, "Yuenna Amberoziyus- Bir Alman Şâiresi"*

Bu bölümde, "*Bir Nümûne-i Tenkid*" adlı yazının yazarı "A.K." olarak gösterilmiştir.¹⁴ 'A(yın). K(ef). rumuzunu bu şekilde okuma, bir çok yanlışlığa sebep olabilir. Yine bu bölümde *Hâlid Safâ*'ya ait "*Roman*" adlı yazı, *Hâlid Ziyâ*'ya aitmiş gibi gösterilmiştir¹⁵. Bu yazıda dikkati çeken bir başka husus, metnin esasında yer alan dipnotların çeviride yer almamasıdır.

¹³ Age., s.103

¹⁴ Age., s.307

¹⁵ Age., s.325

4. Sonuç

Akademik ortam içerisinde, iletişimsizlikten doğan problemler yaşanmaktadır. Oysa günümüzde, internet ortamı araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Küçük bir gayretle tez taraması yapılabilmekte, elektronik ortamda birçok araştırma kütüphanesinin kataloglarına ulaşılabilmektedir.

"Mektep" dergisi üzerinde 1994 ve 1995 yıllarında tamamlanmış tezlerin, hazırlanma aşaması aynı yıllara denk geldiği için, birbirlerinden haberdar olmamaları belki hoşgörülebilir. Ayrıca Kemal TIMUR'un hazırladığı tez, "Mektep" dergisinin sadece okul dergisi özelliğini gösterdiği birinci yılını kapsamakta ve dergiye daha çok pedagojik bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak 1999 yılında tamamlanmış bir çalışma için aynı hoşgörüyü göstermek mümkün değildir.

Reyhan Elmas KELEŞ, çalışmasına kendisini önceki çalışmalardan müstağni addederek başlamıştır. Önceki çalışmalardan yararlanıp, onların üzerine yeni bilgi ve yaklaşımlar getirmesi gerekirken; tezinde ne bizim, ne Kemal TIMUR'un çalışmasından, ne "Mektep" adını taşıyan diğer dergilerden, ne "Mektep" dergisinin kütüphanelerdeki koleksiyonlarından, ne de çeşitli araştırmacıların konuyla ilgili belli başlı kaynaklarda belirttikleri görüşlerden söz etmiştir. Bunun sonucunda da belli başlılarına yukarıda işaret ettiğimiz yanlışlıklara düşmüştür. Bunu akademik anlayışla, bilim etiğiyle bağdaştırmak mümkün değildir.

Çalışmalarının ön sözünde "Mektep" dergisini incelemeye karar verdikleri, ancak derginin geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi ve geniş bir yelpazeye yayılan zengin bir muhtevaya sahip olması sonucu sınırlama yapmak zorunda kaldıkları, bunun sonucunda, Batı edebiyatından yapılan tercüme ve Batı edebiyatıyla ilgili bilgiler içeren makaleleri inceledikleri belirtiliyor. Belki böyle bir sınırlamanın birçok konunun yüzeysel olarak ele alınmasına sebep olduğu düşünülse bile, tezin adında yer alan *Mektep Dergisinin İncelenmesi* ibaresi, çalışmaya ciddi sorumluluklar yüklemektedir. Çalışmanın belli bir sistematikten yoksun oluşu, eksiklik ve hataları ona özensiz ve adeta alelacele yapılmış bir hava katmaktadır. Bu haliyle tezde, kendisinden beş yıl önce yapılmış bir çalışmayla zaten ortaya konulmuş olan bilgiler, işin içinden çıkılmaz bir halde biraraya getirilmiştir. Bu arada çalışmamızdan görünürde yararlanılmamasına rağmen, edebiyat bilgisi mahiyetindeki çeviri metinlerin yarısının bizim tezimizde yer alması, bütün iyi niyetli bakış açımızı zorlamaktadır.

Bütün bunlardan sonra, diğer taraftan "Mektep" dergisinin üç yüksek lisans tezine konu olmakla dönemi içerisinde taşıdığı önemi ispat ettiği de bir gerçektir.

ABSTRACT

The periodical "*Mektep*", which was published at the end of 19th century, has an important place in the History of Turkish Press. It became an interesting review both with its pedagogical features its early years and then its literary feature which it obtained afterwards.

It was prepared three postgraduate thesis as related to this review between the years of 1994-1999 at the Turkish Universities. The first one was carried out by me, the second by Kemal Timur and the third by Reyhan Elmas Keleş. A disconnection exists among the persons who prepared the latter theses as an undesirable position, at the present while there are active communication means. As a result, some unnecessary repetitions, defects and mistakes occurs.

In this article, at first, the long and adventurous publication life of the periodical "*Mektep*" was examined and then the theses about the periodical are introduced and criticized.